

MILAN VITURKA

HODNOCENÍ EFEKTIVNOSTI ZEMĚDĚLSKÉ VÝROBY JIHOMORAVSKÉHO KRAJE

M. Viturka: *Evaluation of Effectivity of Agricultural Enterprises on Southern Moravia*. — Sborník ČSGS, 90, č. 4, s. 287—296 [1985]. — The paper deals with the evaluation of the economic effectivity of agricultural production in southern Moravia. For this purpose the method of principal components was used. By its application the space differentiation of the main factors of economic effectivity was ascertained, i. e. the production intensity, the work productivity and the production rentability. All evaluations were carried out separately according to individual groups of agricultural natural areas. The regionalization of agricultural enterprises was also made in accordance with the measure of their similarity.

1. Úvod

Jedním z nejzávažnějších úkolů rozvoje našeho zemědělství je postupné odstraňování neodůvodněných rozdílů v ekonomické úrovni podniků zemědělské prvovýroby. Základním předpokladem pro volbu adekvátních ekonomických nástrojů a opatření, které by co nejúčinněji působily na omezování vznikajících disproporcí, je objektivní kvantifikace ekonomické úrovně zemědělských podniků. Tento úkol je však pouze zdánlivě jednoduchý, neboť úzce souvisí s diskutovaným problémem měření zásluh podniků. Nadřazeným problémem je v této souvislosti obecná orientace kritérií do hodnotové či věcné sféry. Posun hodnotících kritérií do věcné (naturální) sféry je však zatím teoreticky nedostatečně zdůvodněn, zejména s ohledem na celkový systém řízení našeho hospodářství. V této souvislosti lze uvést názor Z. Barty (Hosp. noviny č. 43, 1983), který konstatuje: „... přinejmenším v další dohledné době budou nekvalitní ceny rozhodujícím limitujícím faktorem pro objektivní měření zásluh podniků hodnotovými kritérii“. Rozdílné názory však panují i v případě aplikace výlučně hodnotových ukazatelů. Z důvodu značné obsáhlosti celé problematiky uvádíme pouze dva extrémní názory, z nichž zastánci prvního „praktického“ směru požadují vytvoření jediného „ideálního ukazatele agregované podoby“, kdežto na druhé straně stále ještě přetrvává názor, že k objektivizaci dospějeme cestou zahrnutí co největšího počtu ukazatelů. Z hlediska požadovaného cíle — adekvátního zobrazení reality — je zřejmé, že pro jeho splnění musíme použít soubor analytických ukazatelů, přičemž v případě jeho nadměrného omezení ochuzujeme realitu a v opačném případě narážíme na potíže s interpretací získaných výsledků.

Na základě našich zkušeností se domníváme, že určité řešení představuje aplikace metod vícerozměrné statistiky, neboť umožňuje teoreticky zdůvodněnou redukci počtu ukazatelů popisujících dané objekty. Nelze však přehlížet ten fakt, že nejde o zdůvodnění obsahové, nýbrž formální redukce na základě použitých matematicko-statistických kritérií. Je proto třeba věnovat maximální pozornost předběžnému výběru analytických ukazatelů.

Zvolená metoda vícerozměrné statistiky — analýza hlavních komponent — byla aplikována na JZD a státní statky Jihomoravského kraje. Analytická data byla získána od VÚEZVŽ Praha za zvolený rok 1980, který byl hodnocen jako klimaticky normální. Původní soubor 74 ukazatelů byl redukován na pracovní soubor 30 ukazatelů naturální (věcné), peněžní (hodnotové) a smíšené povahy. Do souboru nebyly zahrnuty ukazatele charakterizující přírodní předpoklady zemědělské výroby vzhledem ke skutečnosti, že analýza byla prováděna v rámci skupin zemědělských přírodních oblastí. Převzaté 4 skupiny zemědělských přírodních oblastí (ZPO) — přírodní oblasti nížinné teplé, nížinné, pahorkatinné a vrchovinné — jsou pokládány za výchozí, hierarchicky nejvyšší úroveň diferenciace. Výjimku tvoří skupina přírodních oblastí vrchovin, která byla z praktických důvodů rozdělena na dvě podoblasti. Zastoupení celkem 280 zemědělských podniků Jihomoravského kraje ve skupinách ZPO je následující: skupina ZPO nížinných teplých (Nt) — 49 JZD a 2 st. st., skupina ZPO nížinných (N) — 105 JZD a 5 st. st., skupina ZPO pahorkatinných (P) — 90 JZD a 2 st. st., skupina ZPO vrchovinných (V) — Va 17 JZD a 1 st. st. a Vb 9 JZD.

Pomocí analýzy hlavních komponent byly pro uvedené skupiny ZPO vybrány 3 nejvýznamnější z extrahovaných hlavních komponent, které jsou interpretovány jako faktor „intenzity zemědělské výroby“, faktor „produktivity živé práce v zemědělské výrobě“ a faktor „rentability výroby“¹. Všechny mají přímý vztah k efektivnosti zemědělské výroby, která je nejčastěji charakterizována jako souhrn ukazatelů intenzity zemědělské výroby, produktivity práce, efektivnosti využití základních a oběžných fondů a rentability výroby.

Seznam ukazatelů pracovního souboru:

1. Výměra orné půdy na 1 pracovníka
2. Výnos pšenice z 1 ha zemědělské půdy (z. p.)
3. Výnos ječmene z 1 ha z. p.
4. Výnos brambor z 1 ha z. p.
5. Výnos pícnin na orné půdě z 1 ha z. p.
6. Výnos kukuřice na siláž z 1 ha z. p.
7. Výnos technické cukrovky z 1 ha z. p.
8. Výnos sena z trvalých lučních porostů z 1 ha z. p.
9. Výnos sena z trvalých pasterbních porostů z 1 ha z. p.
10. Stav skotu na 100 ha z. p.
11. Stav prasat na 100 ha z. p.
12. Produkce masa v q na 1 ha z. p.
13. Spotřeba NPK v q čistých živin na 1 ha z. p.
14. Výkony ze zemědělství v tis. Kčs na 1 ha z. p.
15. Tržby ze živočišné výroby v tis. Kčs na 1 ha z. p.

¹) Terminologicky správnější název „hlavní komponenta“ je v dalším textu z důvodů stylistických nahrazen názvem „faktor“.

16. Bilanční zisk v tis. Kčs na 1 ha z. p.
17. Hodnota základních prostředků v tis. Kčs na 1 pracovníka
18. Průměrná mzda na 1 pracovníka
19. Celkový důchod v tis. Kčs na 1 pracovníka
20. Hrubá zemědělská produkce v tis. Kčs na 1 ha z. p.
21. Výkony ze zemědělství v tis. Kčs na 1 pracovníka
22. Hrubá zemědělská produkce v tis. Kčs na 1 pracovníka
23. Poměr pracovních a materiálových nákladů v %
24. Podíl odpisů základních prostředků z materiálových nákladů v %
25. Poměr materiálových nákladů a výkonů v %
26. Poměr celkového důchodu a celkového užitého důchodu v %
27. Míra rentability
28. Podíl hrubé zemědělské produkce na celk. hrubé produkci v %
29. Podíl hrubé produkce živ. výroby na hrubé zem. produkci v %
30. Hodnota základních prostředků v tis. Kčs na 1 ha z. p.

Pozn.: Zahrnutí ukazatelů výnosů plodin odpovídá přírodním podmínkám dané skupiny ZPO.

2. Stručný popis nejvýznamnějších faktorů a klasifikace zemědělských podniků

Faktor „intenzity zemědělské výroby“

Z uvedených tří faktorů dosahuje nejvyšší celkovou váhu 18,3 % a lze tedy konstatovat, že intenzita zemědělské výroby je prvořadým faktorem prostorové diferenciaci úrovně efektivnosti zemědělské výroby Jihomoravského kraje. Z hlediska jednotlivých skupin ZPO je však nejvýznamnější pouze u skupin Nt a P. V případě skupiny N a podskupiny Vb (dále jen skupiny) zaujímá druhé pořadí a u skupiny Va byl extrahován až jako třetí nejvýznamnější. Z ukazatelů „objasňujících“ uvedený faktor má nejvyšší váhu ukazatel „výkony ze zemědělství na 1 ha z. p.“ Druhým v pořadí významnosti je ukazatel „tržby ze živočišné výroby na 1 ha z. p.“ V souladu s celkovým vymezením pojmu intenzita zemědělské výroby, jejímž rozhodujícím hodnotícím kritériem je množství zemědělských výrobků z jednotky půdy, lze k uvedeným ukazatelům přiřadit ještě ukazatel „celková produkce masa na 1 ha z. p.“

Faktor „produktivity živé práce v zemědělské výrobě“

Celková váha faktoru činí 16,7 %. Prvořadý význam má u skupin N a Vb; druhé místo v pořadí významnosti zaujímá u skupin P a Va a třetí u skupiny Nt. K obsahovému významu faktoru je třeba poznamenat, že hodnotové ukazatele zemědělské produkce jsou vřazeny k celkovému počtu pracujících v zemědělském podniku, tzn. včetně těch, kteří přímo v zemědělské výrobě nepracují. Úroveň faktoru tak odráží i pracovní náročnost nezemědělské činnosti jednotlivých podniků. Z hodnocení struktury ukazatelů obsahově vymežujících tento faktor vyplývá, že nejvyšší váhu má ukazatel „počet ha orné půdy na 1 pracovníka“, který kvantifikuje výchozí strukturální předpoklad pro dosažení vysoké produktivity živé práce pěstováním vysoce produktivních intenzivních kultur na orné půdě. Další dva ukazatele mají již přímý vztah k produktivitě živé práce definované jako množství výrobků, vyrobených jedním pracovníkem za jednotku času. Významnějším z nich je ukazatel „hrubá produkce na 1 pracovníka“, méně významným ukazatel „výkony ze zemědělství na 1 pracovníka“.

Faktor „rentability výroby“

Váha faktoru jej staví na třetí místo z hlediska jeho vlivu na prostorovou diferenciaci úrovně zemědělské výroby (odpovídající hodnota činí 14,8 %). Je nejvýznamnějším faktorem u skupiny Va a ve skupině Nt zaujímá druhé místo v pořadí. Ze souboru ukazatelů se všude významně projevuje ukazatel „míry rentability“. Dalšími významnými ukazateli jsou „bilanční zisk na 1 ha z. p.“ a „celkový důchod připadající na 1 pracovníka“. Uvedené ukazatele charakterizují především podnikovou rentabilitu, neboť vyjadřují konkrétní míru účelnosti vynakládání prostředků ve výrobním procesu (využití základních a oběžných výrobních fondů) včetně vytvořených předpokladů pro hmotnou zainteresovanost pracujících a zabezpečení procesu rozšířené reprodukce.

V následující etapě byla provedena klasifikace, která umožňuje popsat specifiku jednotlivých zemědělských podniků z hlediska interpretovaných faktorů. Každému podniku byla přiřazena určitá hodnota, nazývaná skóre, tj. suma násobků standardizovaných hodnot vybraného souboru ukazatelů s příslušnými hodnotami faktorových zátěží. Získané hodnoty faktorových skóre byly interpretovány v rámci stanoveného klasifikačního schématu, obsahujícího 5 tříd určených na základě směrodatné odchylky S_x :

třída	rozsah hodnot skóre
1. silně nadprůměrná	1,51 S_x až max. hodnota
2. nadprůměrná	0,51 S_x až 1,5 S_x
3. průměrná	—0,5 S_x až 0,5 S_x
4. podprůměrná	—0,49 S_x až —1,5 S_x
5. silně podprůměrná	min. hodnota až — 1,51 S_x

Nejdůležitější faktor „intenzity zemědělské produkce“ dosahuje v oblastech Nt maximálních hodnot v JZD Velké Bílovice, Vranovice a Moutnice a naopak nejnižších v JZD Strážnice a N. Šaldorf. V oblastech N dosahují silně nadprůměrných hodnot zejména JZD v okrese Prostějov (celkem 5 JZD), dále zemědělské podniky se sídlem v Brně a jeho blízkém okolí (zejména JZD Tuřany); na Uherskohradištsku JZD Zlechov. Silně podprůměrná hodnota byla zaznamenána u Státního statku Uherský Brod. Další podprůměrné hodnoty faktoru ukazují zejména zemědělské podniky v okrese Blansko. V pahorkatinných oblastech dosahují silně nadprůměrné hodnoty intenzity zemědělské výroby JZD Slušovice a Štípa na Gottwaldovsku a dále JZD v okrese Třebíč — Čáslavice, Hrotovice a Výčapy. Do nejnižšího stupně byla zařazena 3 JZD v okrese Jihlava, 2 JZD v okresech Blansko a Žďár n. S. a 1 JZD v okrese Prostějov. V oblastech vrchovin bylo nejvyšších hodnot v intenzitě výroby dosaženo v JZD Sulkovec a JZD Gottwaldov-Želechovice. Silně podprůměrná hodnota byla zaznamenána pouze v JZD Okrouhlá (okres Blansko).

Faktor „produktivity živé práce“ dosahuje nejvyšších hodnot ve skupině Nt opět v JZD Moutnice a na Znojemsku v JZD Miroslav a Jiřice, ve skupině N jde o 6 JZD, z nichž 4 leží v okrese Prostějov, ve skupině P jde zejména o souvislý region 5 JZD ležících v okresech Znojmo a Třebíč; ve skupině V se nejvyšší stupeň produktivity živé práce nevyskytuje. Nejnižší hodnoty, tj. silně podprůměrné, se vyskytují v podnicích s roz-

sáhlou přidruženou výrobou, jako jsou např. družstva na Gottwaldovsku a částečně na Břeclavsku a Blanensku, kde tato družstva vytvářejí seskupení ve větší celky. Dále je nízká produktivita živé práce v zemědělských podnicích nacházejících se v podhůří Bílých Karpat.

Faktor „rentability výroby“ má značně podobné geografické rozmístění jako faktor „intenzity výroby“. Největší koncentrace silně nadprůměrných JZD je na Prostějovsku, Gottwaldovsku, v oblasti hustopečsko-hodonínského vinařského regionu a izolovaně se vyskytují také v dalších okresech (např. Třebíč, Znojmo). Relativně nejvyšší zastoupení silně nadprůměrných JZD v rentabilitě výroby je ve skupině Nt (13,7 %). Nejnížší hodnoty faktoru byly zjištěny opět v podhůří Bílých Karpat, dále v severní části okresu Blansko a 3 JZD vytvářející malý region v oblasti jižně od Nového Města na Moravě.

3. Typologie a regionalizace zemědělských podniků

Typologie JZD a státních statků vychází z hodnocení uvedených faktorů ekonomické efektivity. Cílem typologie je podání maximálně koncentrované informace o ekonomické úrovni zemědělských podniků v rámci vymezených skupin ZPO při respektování hodnotové diferenciaci, jejímž prostřednictvím je daný jev interpretován. Zemědělské podniky byly zařazeny do 5 typů: typ A — vysoce efektivní; typ B — nadprůměrně efektivní; typ C — průměrně efektivní; typ D — podprůměrně efektivní; typ E — neefektivní.

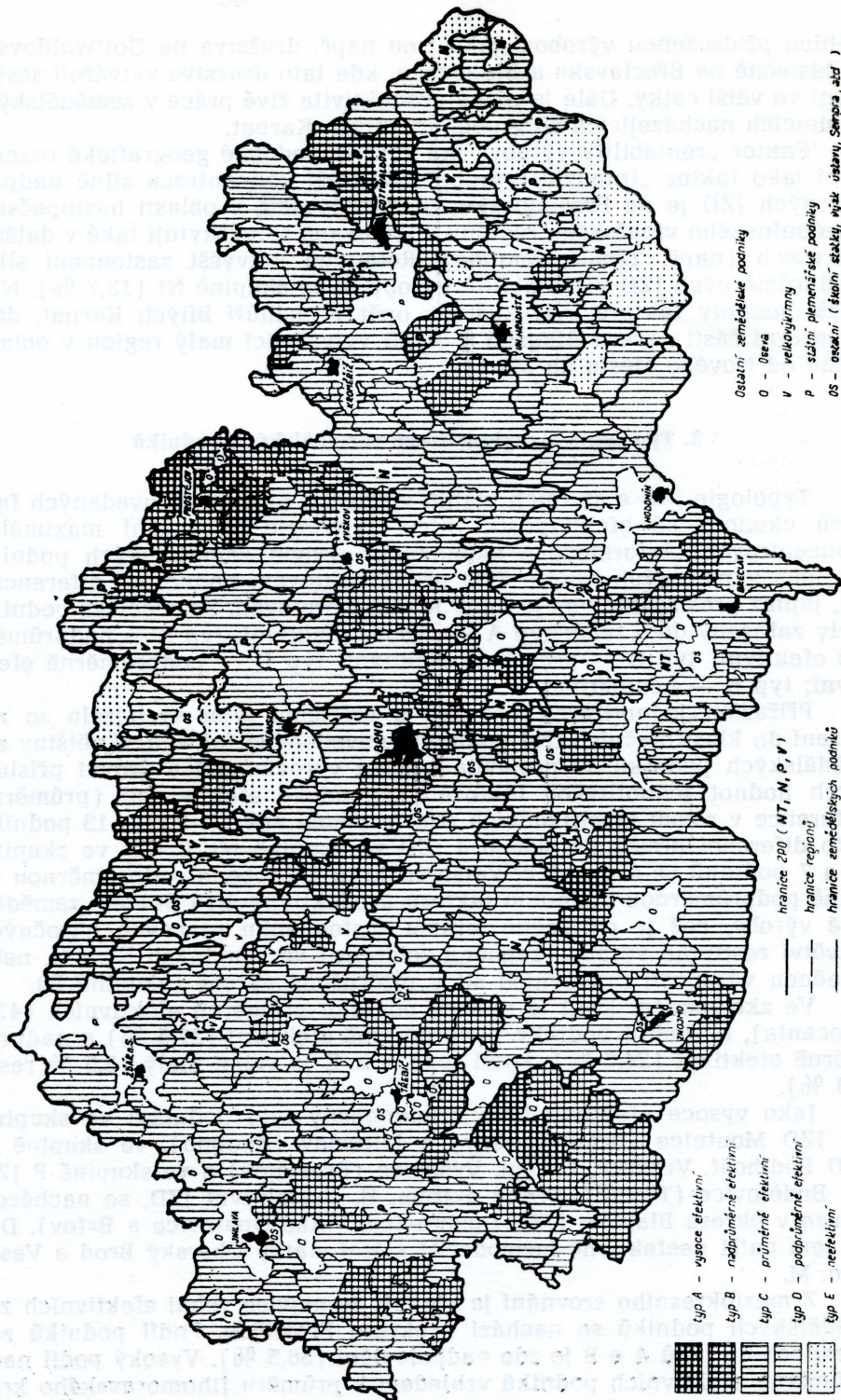
Přiřazení jednotlivých podniků k určitému typu vycházelo ze zařazení do klasifikačních tříd podle výše uvedených faktorů. U většiny zemědělských podniků se projevila značná vyrovnanost v úrovni příslušných hodnot jednotlivých faktorů ekonomické efektivity (průměrná diference v rámci klasifikačních tříd je menší než 1). Pouze 13 podniků tuto diferenci přesahuje; jde o 4 JZD ve skupině Nt, 2 JZD ve skupině N a 7 podniků ve skupině P. Většinou je to způsobeno podprůměrnou až silně podprůměrnou hodnotou faktorů produktivity živé práce v zemědělské výrobě, což je ovlivněno silným zastoupením pracovním náročných odvětví rostlinné výroby (zejména zeleniny) ve skupinách Nt a N, nebo značnou vázaností pracovních sil v přidružené výrobě (skupina P).

Ve zkoumaném kraji je nejvíce podniků průměrně efektivních (43,9 procenta), následují podniky podprůměrně efektivní (27,5 %) a nadprůměrně efektivní (24,3 %). Podíl typů A a E je velmi malý (2,5 % resp. 1,8 %).

Jako vysoce efektivní byly vyhodnoceny tyto podniky: ve skupině Nt JZD Moutnice (Brno - venkov) a Miroslav (Znojmo), ve skupině N JZD Bedihošť, Vrbátky, Určice, Výšovice (Prostějov) a ve skupině P JZD M. Budějovice (Třebíč). Druhý extrém, tj. neefektivní JZD, se nacházejí pouze v okrese Blansko (JZD Doubravice, Velké Opatovice a Brťov). Dále sem patří neefektivně hospodařící státní statky Uherský Brod a Veselí n. M.

Z meziokresního srovnání je zřejmé, že nejvíce velmi efektivních zemědělských podniků se nachází v okrese Prostějov. Podíl podniků zařazených do typů A a B je zde nadpoloviční (56,5 %). Vysoký podíl nadprůměrně efektivních podniků vzhledem k průměru jihomoravského kra-

Typy ekonomické efektivity zemědělských podniků v rámci skupin zemědělských přírodních oblastí.

je mají také okresy Znojmo (45,8 %) a Brno-venkov včetně Brna-města (39,1 %). Málo ekonomicky efektivní podniky, resp. podniky neefektivní (typy D a E), se nacházejí především v okrese Blansko, kde jejich podíl dosahuje 71,9 %. Více než 50 % podniků tohoto typu se nachází v okrese Uherské Hradiště (58,8 %) a Hodonín (57,9 %). Značně jsou zastoupeny ještě v okresech Žďár n. S. a Břeclav.

Výsledky typologie podniků zemědělské prvovýroby Jihomoravského kraje podle skupin ZPO a okresů

skupina oblastí:	A typ	B typ	C typ	D typ	E typ	podniků celkem
nížinných teplých	2	11	23	15	—	51
nížinných	4	27	47	28	4	110
pahorkatinných	1	25	39	26	1	92
vrchovinných-a	—	3	10	5	—	18
vrchovinných-b	—	2	4	3	—	9
okresy:						
Blansko	—	2	2	7	3	14
Brno (vč. města)	1	8	11	3	—	23
Břeclav	—	4	9	7	—	20
Gottwaldov	—	5	7	4	—	16
Hodonín	—	—	8	10	1	19
Jihlava	—	5	8	10	—	23
Kroměříž	—	2	10	3	—	15
Prostějov	4	9	9	1	—	23
Třebíč	1	8	18	6	—	33
Uherské Hradiště	—	2	5	9	1	17
Vyškov	—	8	6	2	—	16
Znojmo	1	10	12	1	—	24
Žďár nad Sázavou	—	5	18	14	—	37
kraj celkem	7	68	123	77	5	280

Z hlediska praktické interpretace výsledků typologie je třeba se zmínit o povaze vlastního jevu ekonomické efektivity. Výše uvedený způsob získání syntetického ukazatele ekonomické efektivity představuje určité širší jevové zobecnění vztahené k vyhraněným oblastním celkům s podobnými přírodními předpoklady zemědělské výroby. Tento ukazatel lze pokládat za míru společenské efektivity, která v sobě přirozeně zahrnuje i podnikovou efektivity, neboť prioritním politicko-ekonomickým cílem je dosažení jejich vzájemného souladu, tj. souladu s makroekonomickými zájmy rozvoje zemědělské výroby. Podnikovou efektivity lze podle našeho názoru nejvýstižněji charakterizovat ukazatelem rentability výroby k nákladům, tj. poměrem zisku k vynaloženým nákladům.

Porovnáním tohoto ukazatele se syntetickým ukazatelem efektivity jsme zjistili, že existuje obecný soulad společenské a podnikové efektivity ve všech oblastech s výjimkou Vb.

Z hlediska posouzení možností dalšího rozvoje zemědělské výroby je potřebné prozkoumat nejen podmínky v rámci jednotlivých zeměděl-

ských podniků, ale i v rámci širších regionálních celků, představujících relativně homogenní strukturu z hlediska úrovně hlavních faktorů ovlivňujících tento vývoj.

Pro vymezení regionů bylo použito metodiky numerické taxonomie založené na měření vzájemné podobnosti 2 objektů (zemědělských podniků) pomocí vzdálenosti, definované obecně v n-rozměrném euklidovském prostoru. Dále jsme vycházeli z hypotézy, že míra homogenity utvořených regionů musí být větší, než míra homogenity hierarchicky nadřazeného celku tvořícího prostorový rámec regionalizace, tedy v našem případě hlavních skupin ZPO.

Touto metodou bylo vytvořeno celkem 121 prostorových jednotek (z toho 42 jednotek pouze jednopodnikových a 30 dvoupodnikových); 19 nově vzniklých prostorových jednotek přesahovalo výměru 10 tis. ha z. p. a ty byly nazvány základní homogenní regiony resp. mezoregiony Jihomoravského kraje. Jejich podíl na celkové výměře zemědělské půdy JZD a státních statků Jihomoravského kraje činí 50,2 % a zahrnují 41 % podniků zemědělské prvovýroby. Stanovené regiony představují územní struktury zemědělské prvovýroby se zhruba stejnou úrovní hlavních faktorů ovlivňujících další rozvoj, neboli jinými slovy, se stejnou úrovní využití výrobních sil v dané etapě společensko-hospodářského rozvoje. Vzhledem ke známým poznatkům o tzv. „sousedském efektu“ při šíření inovací a dále k faktu, že homogenita regionu odpovídá kritériu srovnatelných podmínek (přírodních i ekonomických), lze předpokládat, že strategické záměry makroekonomického rozvoje na úseku zemědělství by měly být v 1. etapě rámcově konkretizovány právě na této regionální úrovni a teprve poté by se mělo přistupovat k plánovitému řízení resp. působení ve smyslu optimalizace podnikových struktur z hlediska celospolečenských potřeb.

Seznam homogenních mezoregionů:

	výměra z. p. v ha	oblast
1. Znojensko-mikulovský	46 820	Nt
2. Kroměřížský	35 820	N
3. Slavkovsko-měřínsko-rokytnický	27 660	P
4. Moravskokrumlovský	27 490	N
5. Bělokarpatský	24 510	N
6. Strážnicko-čejčský	24 420	Nt
7. Rousínovsko-ivanovický	22 990	N
8. Prostějovský	19 370	N
9. Jevišovicko-cítonický	18 410	N
10. Křižanovsko-studenecký	17 740	P
11. Třeštsko-opatovský	17 270	P
12. Blížkovicko-lesenský	17 000	P
13. Uherskohradištsko-uherskobrodský	14 990	N
14. Blučínsko-kupařovický	13 410	Nt
15. Prácheňsko-hostěradický	12 140	Nt
16. Vidonínsko-domášovský	11 600	P
17. Dražanský	11 580	P
18. Břeclavský	11 510	Nt
19. Severobrněnský	11 480	N

4. Závěr

Závěrem je třeba především zdůraznit význam studia problematiky diferenciací v ekonomické úrovni podniků zemědělské prvovýroby hospodařících ve srovnatelných přírodních podmínkách jako jednoho z potenciálních disponibilních zdrojů zvyšování efektivity našeho zemědělství cestou odstraňování neodůvodněných rozdílů. Je pochopitelné, že kvantifikace tohoto jevu je daleko snadnější, než ho uvést do příslušného pohybu. Avšak poznání jeho podstaty, faktorů, které ho ovlivňují a forem, v nichž se projevuje, je východiskem pro praktickou realizaci.

Literatura:

1. ALBERT, E., GRODIG, A.: *Ekonomika zemědělství*. 1. vyd. Brno, VSŽ 1976, 275 s.
2. BARTA, Z.: Hodnotová kritéria nemohou dominovat. *Hospodářské noviny*, Praha, *Rudé právo* 1983, č. 43, s. 5.
3. BRČÁK, J.: Analýza diferenciací hospodářských výsledků JZD. *Zemědělská ekonomika*, Praha, ÚVTIZ 1979, č. 12, s. 843—852.
4. CHOJNICKI, Z. a kol.: *Metody ilościowe i modele w geografii*. Warszawa, PWN 1977, 231 s.
5. CHOMA, D.: Proč rozdílné výsledky ve srovnatelných podmínkách. *Hospodářské noviny*, Praha, *Rudé právo* 1980, č. 45, s. 7.
6. GLASEROVÁ, J., DIVILOVÁ, Z.: Diferenciací ve výsledcích zemědělských podniků hospodařících ve zhruba stejných přírodních podmínkách. *Zemědělská ekonomika*, Praha, ÚVTIZ 1980, č. 4, s. 223—244.
7. KORBÍNI, J.: Předpoklady a směry oblastního rozvoje poľnohospodárstva ČSSR. *Zemědělská ekonomika*, Praha, ÚVTIZ 1977, č. 11, s. 721—722.
8. MINAŘÍK, J. a kol.: *Územní technické podklady k ochraně zemědělské půdy*. Sv. 1, Praha, ÚISJP 1977, 73 s.

Summary

EVALUATION OF EFFECTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES ON SOUTHERN MORAVIA

The successive removing of unfounded differences in the economic standard of agricultural enterprises is one of the most relevant tasks in the development of Czechoslovak agriculture. The expedient quantification of the enterprise economic standard is the primary assumption for a successful control of this process. We can simplify the problem connected with the quantification, i. e. the choice indexes if we use some method of the factor analysis. These methods enable a theoretical reduction of the number of indexes. The choice method — the principal components analysis — was applied in the co-operatives and state farms in southern Moravia. The examined pattern comprises 280 enterprises, characterized by 30 indexes. The corresponding comparison of natural conditions was obtained by the division of enterprises into four groups according to agricultural natural regions. By means of the choice method, the following three basic factors were appointed: the intensity of agricultural production, the productivity of work and the rentability of production. All these factors are closely related to the effectivity of agricultural production. In all regions no other factor with a greater importance than those mentioned above was discovered. Every agricultural enterprise was classified with a factor score and placed into one of five classes. These classes were defined by means of the statistical variability. The division of enterprises into classes enabled the performance of the typology procedure. Five types of enterprises are to be found on the whole:

A type — very effective (2,5 % of enterprises)

B type — above-average effective (24,3 %)

C type — average effective (43,9 %)
D type — below-average effective (27,5 %)
E type — noneffective (1,8 %).

The regionalization was the last phase of the research. It was carried out on the basis of numerical taxonomy and hypothesis that the measure of homogeneity of the hierarchical superior whole, i. e. in this case, the groups of agricultural natural regions must be smaller than the measure of homogeneity of the created regions. Altogether nineteen created regions have an acreage of more than 10 000 hectares of agricultural land. Their share of the total acreage of agricultural land makes 50,2 %. The defined regions represent territorial structures with the same level of production forces utilization. These are very convenient objects for the concretization of macroeconomic strategic intensions of agricultural development from the practical point of view.

*(Pracoviště autora: Geografický ústav ČSAV, Mendlovo nám. 1, 662 82 Brno.)
Došlo do redakce 12. srpna 1984.*